

Edukacja społeczeństwa w zakresie problematyki współczesnych zagrożeń

Słowa kluczowe: edukacja, zagrożenie, społeczeństwo, system szkolny, szkolenie obronne

Key words: education, threat, society, educational system, defensive training

Zjawisko zwane od wielu lat potocznie „geografią bezpieczeństwa” nabiera w obecnych czasach szczególnego znaczenia. Dość statyczny i przewidywalny, bowiem aż do początku XXI wieku, katalog zagrożeń w szerokim tego słowa znaczeniu uległ wraz z rozpoczęciem nowego milenium diametralnemu przeobrażeniu. Nie można w chwili obecnej podzielić jednoznacznie i czytelnie groźących nam niebezpieczeństw na militarne i niemilitarne. Jedynie w niewielkim zakresie możemy rozpoznać procesy przyczyniające się do kształtowania bezpieczeństwa na świecie w każdym z jego dostrzeganych wymiarów. Aby w sposób czytelny zobrazować dynamiczny charakter współczesnych zagrożeń, warto chociaż zasignalizować ich ewolucję w ciągu niespełna 20 lat trwania XXI wieku.

Pierwszym przełomem jest rozwój zjawiska terroryzmu. Począwszy od ataków dokonanych na World Trade Center 11 września 2001 roku zjawisko to stało się niemal powszechnym elementem codziennego życia wielu Europejczyków. Zamachy dokonane w Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Niemczech czy Belgii jedynie potwierdzają tę tezę.

Kolejny istotny problem stanowi zjawisko emigracji z krajów afrykańskich, które od uchodźstwa związanego z szeroko rozumianymi skutkami tzw. „arabskiej wiosny”, przerodziło się w masowy napływ osób o często niejasnych i bardzo zróżnicowanych motywach przybycia do Europy, co z punktu widzenia stabilności społeczności narodowych komplikuje ich funkcjonowanie, ze względu na różnice natury kulturowej, religijnej i społecznej. Kolejnym niepokojącym zjawiskiem jest niestabilna sytuacja wśród społeczeństw samych krajów europejskich, która pozostaje skutkiem zarówno długoletniego kryzysu gospodarczego, jak również niepokojami natury politycznej i społecznej (w tym wywołanymi właśnie przez

sygnalizowaną wyżej tzw. „kwestię uchodźców”), które doprowadzają w konsekwencji do radykalnej zmiany postrzegania instytucji Unii Europejskiej, która zamiast forum porozumienia i konsolidacji jest kojarzona coraz częściej z podziałami i rozłamem, a nawet dyktaturą¹.

Nową kwestią, która niejako powraca do klasycznego pojęcia zagrożeń, jest także polityka prowadzona przez Koreę Północną. Rozwój programu atomowego i konstruowanie coraz doskonalszych środków przenoszenia broni jądrowej w połączeniu z pogwałceniem większości zapisów prawa międzynarodowego w zakresie nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia oraz coraz częstsze groźby pod adresem tak krajów sąsiadujących, jak i USA zaczynają przypominać realia zimnowojenne².

Te, zaledwie zasygnalizowane zmienne wpływające w sposób kluczowy na współczesną geografii bezpieczeństwa, wywierają znaczący wpływ na postrzeganie i odczuwanie bezpieczeństwa przez społeczność międzynarodową. Właściwe zrozumienie i prawidłowe interpretowanie wydarzeń na arenie międzynarodowej stanowi klucz do racjonalnego myślenia o niebezpieczeństwach i prawidłowego reagowania na sytuacje groźne. Kluczową rolę w zakresie wyrobienia quasi-obiektywnego osądu w zakresie zagrożeń oraz przekazania niezbędnych informacji pozwalających na prawidłową reakcję na wypadek ich wystąpienia daje edukacja dla bezpieczeństwa. Jej elementy realizowane być powinny przez całe życie tak w formie zinstytucjonalizowanej, jak i w drodze samokształcenia oraz obejmować całe społeczeństwo. Prowadzona obecnie polityka państwa oraz reforma systemu edukacji w Polsce powinna sprzyjać dokonaniu pewnych zmian w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa. Niestety obserwowane obecnie kroki zarówno natury politycznej, jak i legislacyjnej oraz organizacyjnej wskazują na jedynie wąski obszar wdrażanych zmian. Znaczna bowiem część treści kształcenia pozostała dotychczas niezmieniona, co więcej – pewne ich obszary zostały zlikwidowane.

Celem prowadzonych w niniejszym materiale rozważań będzie ukazanie szerokiego ujęcia problematyki współczesnych zagrożeń w programach szeroko rozumianej edukacji dla bezpieczeństwa, realizowanej w wymiarze szkolnym oraz pozaszkolnym. Natomiast kluczowym przedmiotem dywagacji jest tenże system, który przekazując istotną wiedzę oraz kształtując pożądane umiejętności i kom-

¹ Przykładem widocznego rozłamu w Unii Europejskiej może być chociażby Brexit dokonywany przez Wielką Brytanię.

² O powadze sytuacji świadczyć może chociażby wypowiedź sekretarza generalnego NATO Jensa Stoltenberga, który podczas wizyty w Japonii, w październiku 2017r. wezwał wszystkich członków Sojuszu do pełnego i transparentnego wdrażania sankcji przeciwko Korei Północnej, która wyłania się jako globalne zagrożenie.

petencje społeczne wpływa w sposób zasadniczy na poziom bezpieczeństwa odczuwany przez społeczeństwo. Sposób natomiast prowadzenia działań edukacyjnych i zawarte w programach nauczania treści stanowią zmienne zależne wpływające na uczestników tego procesu.

Przyjęta metoda badawcza obejmuje analizę dokumentów³, zaś zastosowane techniki obejmują głównie analizę, syntezę oraz uogólnianie badanych treści.

Ukazanie problematyki zagrożeń artykułowanych w systemie edukacji dla bezpieczeństwa w Polsce wymaga przyjrzenia się każdemu z jej etapów.

Warto zaznaczyć, że edukacja społeczeństwa w zakresie problematyki współczesnych zagrożeń powinna mieć charakter permanentny i całościowy. Z punktu widzenia systemu szkolnego jest ona realizowana już od przedszkola, poprzez szkołę podstawową, wygaszane w chwili obecnej gimnazjum oraz wszystkie typy szkół ponadgimnazjalnych (według nowej nomenklatury ponadpodstawowych). Ponadto może być kontynuowana podczas studiów oraz w czasie wykonywania pracy zawodowej. Jej elementy są również, lub przynajmniej powinny być, realizowane w każdej grupie społecznej niezależnie od wykształcenia, wieku czy statusu zawodowego.

Merytoryczny charakter działań edukacyjnych obejmuje dwa kluczowe elementy: wiedzę oraz umiejętności. Ich właściwe opanowanie gwarantować winno nabranie odpowiednich kompetencji, pozwalających na skuteczne radzenie sobie w sytuacji zagrożenia.

Aby w sposób pełny przedstawić zakres działań edukacyjnych i szkoleniowych realizowanych w będącej przedmiotem rozważań kwestii, należy przybliżyć każde z realizowanych działań.

Pierwsze oddziaływania edukacyjne w tym zakresie występują już na etapie wychowania przedszkolnego⁴. Cele wychowania można na tym etapie edukacyjnym podzielić na dwa zasadnicze bloki. Pierwszy ma charakter edukacyjny i obejmuje naukę tzw. zachowań bezpiecznych, związanych z codziennym funkcjonowaniem i interakcjami z otaczającym środowiskiem i infrastrukturą. Drugi ukierunkowany jest na wychowanie i kształtowanie postaw, obejmuje bowiem wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne. Treści przekazywane w toku realizacji procesu wychowania przedszkolnego dotyczą przede wszystkim kwestii bezpieczeństwa

³ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków 2001, s. 241.

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 r., poz. 356).

personalnego i strukturalnego z konkretnym wskazaniem na zagrożenia wynikające z działania sił przyrody oraz funkcjonowania dziecka w środowisku społecznym. Niezwykle istotną rolę odgrywają ponadto zagadnienia związane z budowaniem w umyśle dziecka świadomości narodowej i poczucia przynależności do wspólnoty Polaków.

W zakresie realizacji edukacji dla bezpieczeństwa w przedszkolu trudno jest znaleźć zasadnicze niedoskonałości w treściach nauczania. Prawdziwym wyzwaniem wydaje się być natomiast możliwość dotarcia do większości populacji dzieci w wieku 3–5 lat. Pociuszający wydaje się fakt wzrastającej liczby dzieci korzystających z tej formy edukacji. Według danych z 2016 roku liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli wynosi w przypadku trzylatków 50% populacji dzieci w tym wieku, w przypadku czterolatków 64%, zaś pięcioletków 80%⁵. Jest to znaczące, niekiedy nawet o połowę, powiększenie się liczby dzieci korzystających z różnych form edukacji przedszkolnej.

W stosunku do szkoły podstawowej, w zakresie badanej problematyki od bieżącego roku szkolnego zaszły pewne, dość znaczące zmiany. Chodzi głównie o umiejscowienie treści związanych z edukacją dla bezpieczeństwa w nowym systemie organizacji nauczania.

Dotychczas obowiązywał podział na pierwszy etap edukacyjny (klasy I–III) oraz drugi etap edukacyjny (klasy IV–VI).

W klasach I–III szkoły podstawowej brak było wyodrębnionego przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa, jednak elementy z nią związane realizowane były w ramach innych przedmiotów. Kwestie dotyczące ogólnie pojętego bezpieczeństwa znajdowały się w ramach obszaru edukacji społecznej. Poruszane tutaj zagadnienia mają nauczyć właściwego identyfikowania się z najbliższym środowiskiem życia, tolerancji wobec drugiego człowieka, znajomości zagrożeń, szacunku dla symboli narodowych oraz potrzeby uczestnictwa w uroczystościach powiązanych z narodową tradycją i kulturą.

Podobnie rozproszony układ treści występował w klasach IV–VI szkoły podstawowej. Elementy korespondujące z edukacją dla bezpieczeństwa dało się odnaleźć chociażby w treściach programowych takich przedmiotów jak:

- historia i społeczeństwo (państwo, ojczyzna „mała ojczyzna”),
- przyroda (poszanowanie przyrody, orientacja w terenie, ochrona środowiska, troska o zdrowie, zagrożenia ze strony energii elektrycznej),
- zajęcia komputerowe (bezpieczne posługiwanie się komputerem i zagrożenia płynące ze strony Internetu),
- zajęcia techniczne (bezpieczne posługiwanie się sprzętem technicznym),

⁵ <http://www.dlaprzedzskolaka.info/s/3180/67604-Przedzskola-w-liczbach.htm> (11.09.2017)

– wychowanie fizyczne (bezpieczna aktywność fizyczna, trening zdrowotny)⁶.

W takiej sytuacji zasadniczym wyzwaniem wydawało się, wobec braku jednoznacznego ich wyodrębnienia, zaangażowanie nauczycieli w ich realizację, co wpływało w konsekwencji na dalszy rozwój i funkcjonowanie dziecka w społeczeństwie. Nie chodzi oczywiście o nadawanie im charakteru bezwzględnie priorytetowego, lecz ich zaakcentowanie i podkreślenie znaczenia.

Jest to niezwykle istotne zważywszy na fakt, że na następnym etapie edukacyjnym, tj. w gimnazjum edukacja dla bezpieczeństwa funkcjonowała i funkcjonować będzie nadal jeszcze przez dwa lata już jako odrębny przedmiot. Jest on realizowany od roku szkolnego 2009/2010. W założeniu powinien zapewniać realizację przygotowania młodzieży do skutecznego działania w sytuacjach wystąpienia wszelkiego typu zagrożeń. Jednak treści przekazywane w czasie zajęć dotyczą przede wszystkim: problematyki zagrożeń, radzenia sobie w tych sytuacjach oraz cywilnej organizacji ochrony ludności. Należy podkreślić, że zadaniem nauczyciela jest wyrabianie u uczniów nawyków oraz opanowanie zasad działania ratowniczego, szczególnie z zakresu udzielania pierwszej pomocy podczas wypadku lub innych zagrożeń. Podczas zajęć edukacyjnych obejmujących ćwiczenia w zakresie udzielania pierwszej pomocy i ratownictwa, w oddziałach liczących więcej niż 30 uczniów wskazany jest podział na grupy. W czasie ferii letnich mogą być organizowane specjalistyczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa.

W chwili obecnej, w obowiązującej podstawie programowej podział treści kształcenia w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa uległ modyfikacji. Dotychczasowy III etap edukacyjny – gimnazjum został zlikwidowany na rzecz powrotu do ośmioklasowej szkoły podstawowej. Dlatego też dotychczas realizowane treści kształcenia musiały być przeniesione. W stosunku to pierwszego etapu edukacyjnego nie uległy one żadnej zmianie. Natomiast w przypadku klas IV–VIII pojawił się nowy przedmiot – edukacja dla bezpieczeństwa, którego zadaniem jest wypełnienie luki powstałej po likwidacji tego przedmiotu w związku z „wygaszaniem” gimnazjów. Uległy także, chociaż niewielkim zmianom, treści korespondujące z problematyka zagrożeń poruszane na innych przedmiotach. Niemal całkowicie zniknęły one bowiem z lekcji biologii i informatyki. Zachowane zostały natomiast w niezminionej niemal formie za zajęciami historii, wiedzy o społeczeństwie, techniki i wychowania fizycznego, chociaż nazwy tych przedmiotów uległy kosmetycznym zmianom.

⁶ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego ujęta w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

W odniesieniu do samego przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa (EdB) można zaobserwować znacznie obszerniejsze korekty. Z dotychczasowych zajęć EdB znikną bowiem zagadnienia dotyczące szeroko pojętej obrony cywilnej, tak w ujęciu polskim, jak i międzynarodowym. Krok taki spowodowany jest, jak twierdzą autorzy podstawy programowej, niewielkim zaangażowaniem tej organizacji w zapewnienie bezpieczeństwa. Zrezygnowano także z zagadnień dotyczących promieniowania jądowego i jego skutków, szczegółowej wiedzy na temat oznakowania substancji toksycznych przewożonych w transportach, zagadnień obejmujących zasady zaopatrywania ludności w wodę i żywność, czy wiedzy na temat gaszenia pożarów. Ogólną wiedzę na temat zasad ewakuacji ludzi i zwierząt zastąpiono zagadnieniami dotyczącymi obowiązków obywateli podczas ewakuacji. Według autorów charakteryzowanego dokumentu istotne jest zrozumienie przez uczniów źródeł zagrożeń, praktyczne rozpoznawanie sygnałów alarmowych, wykonywanie poleceń służb ratowniczych, branie udziału w ćwiczeniach oraz opanowanie zasad postępowania podczas występowania zagrożeń naturalnych i wywołanych przez człowieka (w tym zdarzeń o charakterze terrorystycznym).

W odniesieniu do edukacji zdrowotnej zrezygnowano z działów dotyczących:

- udzielania pomocy przy zatruciach: pokarmowych, lekami, gazami, środkami chemicznymi,
- udzielania pomocy osobie porażonej prądem,
- udzielania pomocy poszkodowanym w wypadku drogowym,
- zasad postępowania aseptycznego.

Doprecyzowano natomiast treści z zakresu stanów zagrożenia życia ze szczególnym uwzględnieniem praktycznych umiejętności, charakterystycznych dla najbardziej typowych zagrożeń życia codziennego, takich jak np. wypadki komunikacyjne. Umiejętności te obejmują: ocenę bezpieczeństwa miejsca zdarzenia, rozpoznanie potencjalnego zagrożenia życia na podstawie prostych objawów, skuteczne wezwanie pomocy, podejmowanie wstępnych czynności ratujących życie.

Na obecnym IV, a w perspektywie III etapie edukacyjnym⁷ wiedza oraz umiejętności uczniów dotyczące problematyki szeroko pojętych zagrożeń zostają poszerzone o aspekty legislacyjne, strukturalne i organizacyjne systemu bezpieczeństwa RP. Dotyczą one:

---

⁷ W chwili obecnej nie zostały wydane nowe regulacje w zakresie podstawy programowej szkół ponadgimnazjalnych (ponadpodstawowych). Nauczyciele edukacji dla bezpieczeństwa bazują na dotychczasowych programach nauczania. Wyjątkiem jest branżowa szkoła I stopnia – odpowiednik zasadniczej szkoły zawodowej. Tutaj jednak także treści Edb są tożsame z realizowanymi dotychczas w analogicznych typach szkół.

- systemu obronności Rzeczypospolitej Polskiej,
- powinności obronnych władz samorządowych, instytucji i obywateli,
- Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej,
- ochrony ludności i obrony cywilnej,
- zagrożeń czasu pokoju oraz okresu wojny,
- pierwszej pomocy w nagłych wypadkach⁸.

Po zrealizowaniu treści nauczania z zakresu ochrony ludności i obrony cywilnej planuje się dokonanie weryfikacji wiedzy i umiejętności uczniów poprzez np. ewakuację z budynku szkoły. Należy podkreślić, że także w szkołach ponadgimnazjalnych (ponadpodstawowych), w programach nauczania innych przedmiotów (etyka, wychowanie do życia w rodzinie) odnajdujemy treści dotyczące moralnych i wolicjonalnych aspektów tworzenia i zapewnienia bezpieczeństwa.

Na tym etapie kończy się w zasadzie obowiązkowa nauka i wychowanie w ramach edukacji dla bezpieczeństwa. W szkołach policealnych brak jest jednolitych treści związanych z bezpieczeństwem.

Podsumowując powyższą część rozważań należy zauważyć, że zarówno przytaczana tutaj pierwsza reforma edukacji, która wprowadziła szczebel edukacyjny gimnazjum, jak i kolejna, która je zlikwidowała – w sposób radykalny modyfikuje, a w zasadzie redukuje treści edukacji dla bezpieczeństwa. Jest to rzecz dość paradoksalna, gdyż z jednej strony sukcesywnie ogranicza się treści nauczania, z drugiej zaś tłumaczy ten krok koniecznością położenia nacisku na pełne zrozumienie mechanizmów działania zagrożeń. Rodzi się w tym momencie pytanie, w jaki sposób, nie znając pełnego wymiaru zagrożeń, poznać ich naturę i mechanizmy powstawania? Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, że w każdej kolejnej reformie redukuje się przekazywany zakres umiejętności praktycznych. O ile można zrozumieć w pewnym stopniu usunięcie treści dotyczących strzelectwa, o tyle dość nierozważne jest zlikwidowanie elementów terenoznawstwa, informacji o oznakowaniu substancji toksycznych czy samodzielnego przygotowania się do ewakuacji. Owszem, znaczna liczba godzin pierwszej pomocy jest potrzebna, lecz w żadnym razie nie powinna zdominować zajęć edukacji dla bezpieczeństwa.

Nie należy dopuścić do sytuacji, w której uczeń będzie dysponował minimalną, często bezrefleksyjną wiedzą, a swoje bezpieczeństwo powierzy i tak bardzo obciążonym służbom ratowniczym, nie wnosząc żadnej, konstruktywnej i prawidłowej inwencji i reakcji własnej.

Podobnie jest na uczelniach wyższych, gdzie nie ma obowiązku przyswajania wiadomości i umiejętności z zakresu bezpieczeństwa, pomijając oczywiście uczel-

⁸ Ibidem.

nie specjalistyczne (Akademia Sztuki Wojennej, Akademia Marynarki Wojennej, Szkoła Wyższa Służby Pożarniczej) oraz kierunki na uczelniach cywilnych, takie jak bezpieczeństwo narodowe, edukacja dla bezpieczeństwa czy inne kierunki i specjalności pokrewne, przygotowujące kadry i specjalistów do pracy w instytucjach, służbach, inspekcjach i strażach zajmujących się szeroko rozumianą problematyką kształtowania i zapewniania bezpieczeństwa.

Warto przypomnieć, że formalnie do roku 2010 funkcjonowała w szkołach wyższych forma edukacji dla bezpieczeństwa w postaci przysposobienia obronnego studentów i studentek. Regulowały ją: art. 166a. ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej z 21 listopada 1967 r. (stan prawny na 1.07.2004), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministra Zdrowia z 2 października 2003 r., w sprawie sposobu przeprowadzania przysposobienia obronnego studentów i studentek (Dz.U. 2003 r. Nr 174, poz. 1686) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministra Zdrowia z 19 grudnia 2004 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu przeprowadzania przysposobienia obronnego studentów i studentek (Dz.U. 2004 r. Nr 4, poz. 18).

Zajęcia te, realizowane na wszystkich uczelniach, związane były z możliwością uzupełnienia wiedzy i umiejętności z zakresu bezpieczeństwa, głównie w wymiarze obrony narodowej oraz uregulowania w przypadku mężczyźni stosunku do służby wojskowej. Cieszyły się one dość dużym zainteresowaniem, aż do chwili zniesienia obowiązkowego poboru do sił zbrojnych. Z chwilą jego zawieszenia w 2008 roku liczba kandydatów gwałtownie spadła, co zaowocowało zlikwidowaniem tej formy edukacyjnej⁹.

Z chwilą gdy obywatel polski opuszcza system edukacyjny kończy się zasadniczo możliwość jego edukacji i przygotowania do realizacji obowiązku obrony ojczyzny w ramach obrony powszechnej. Alternatywą pozostaje przeszkolenie w zakresie powszechnej samoobrony, co stanowi do chwili obecnej element pozostającej w nie najlepszym stanie obrony cywilnej¹⁰, oddziaływanie przez stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz przeszkolenie w ramach sił zbrojnych w celu przygotowania struktur wojskowych służących obronności kraju.

---

⁹ Zaprezentowane stwierdzenie wynika z faktu zaangażowania autora w prace zespołu powołanego przez Pełnomocnika Rektora ds. Przysposobienia Obronnego Studentek i Studentów, prof. dr. hab. Romualda Kalinowskiego w ówczesnej Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Analiza raportów w poszczególnych latach szkolenia wskazuje na początkowo dość duże zainteresowanie nim (141 osób w roku akademickim 2004/2005), które stopniowo, na skutek zniesienia obowiązkowej służby wojskowej, zmalało do 69 osób w roku akademickim 2008/2009.

¹⁰ Konkluzja wynika z lektury raportów o stanie przygotowania Obrony Cywilnej w Polsce z lat 2011, 2013 i 2015 przygotowanych przez Komendę Główną Państwowej Straży Pożarnej.

W przypadku pierwszej formy, podstawą prawną jej realizacji pozostaje bardzo już anachroniczne Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 września 1993 roku w sprawie powszechnej samoobrony. Zgodnie z jego treścią dla ludności objętej szkoleniem¹¹ należy przeprowadzić zajęcia teoretyczne (podstawowe) oraz ćwiczenia praktyczne w cyklu pięcioletnim, nie częściej niż dwa razy w roku w czasie wolnym od pracy, w wymiarze do 4 godzin w dzień roboczy oraz do 8 godzin w dzień ustawowo wolny od pracy. Realizuje się je głównie na terenie gmin. W myśl rozporządzenia wójt lub burmistrz (prezydent miasta), nakładając na obywateli obowiązki w zakresie przygotowań do samoobrony, określa sposoby:

- 1) postępowania po ogłoszeniu sygnałów alarmowych,
- 2) przygotowania do ochrony lokali, budynków mieszkalnych i gospodarczych, żywności, wody, płodów rolnych i pasz,
- 3) utrzymywania w należytym stanie technicznym sprzętu i środków ochrony,
- 4) przygotowania i wykorzystania domowych pomieszczeń ochronnych,
- 5) postępowania w rejonach porażenia, klęsk żywiołowych i innych zagrożeń oraz udzielania pomocy poszkodowanym¹².

W celu realizacji powyższych przedsięwzięć dokonuje organizacyjnego podziału zadań dla bloków, zespołów budynków i kwartałów, zlecając ich wykonanie właścicielom budynków, administracji lokali, zespołom i samorządom mieszkańców, zapewnia uwzględnienie w planach obrony cywilnej zadań w zakresie powszechnej samoobrony oraz dokonuje kontroli przygotowań w zakresie samoobrony.

Przygotowania w zakresie powszechnej samoobrony koordynowane przez organizację obrony cywilnej obejmują praktyczne umiejętności zapewniające skuteczną ochronę siebie, miejsca i rejonu zamieszkania przed zagrożeniami związanymi głównie z działaniami wojennymi oraz klęskami żywiołowymi.

Podstawowym problemem z realizacją szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony jest jego całkowity niemal brak. Na podstawie danych terenowych¹³ można wysnuć wniosek, że szkolenie nie wykracza poza zapisy cytowanego rozporządzenia. Wynika to, jak należy przypuszczać, z braku możliwości egzekwowania obecności na szkoleniach osób mających taki obowiązek, przekonania o niskiej skuteczności tej formy edukacji oraz brakach wśród kadry. Ten ostatni

¹¹ Do grupy tej zaliczamy przede wszystkim osoby niewypełniające w inny sposób (np. służba wojskowa, służba w OC lub jednostkach zmilitaryzowanych) powszechnego obowiązku obrony RP, pełnosprawne, nie sprawujące opieki nad dziećmi lub osobami obłożnie chorymi.

¹² Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 września 1993 r. w sprawie powszechnej samoobrony ludności, Dz.U. 1993 r. Nr 91, poz. 421, § 10.

¹³ Dane zostały pozyskane w toku badań na potrzeby projektu badawczego „System Bezpieczeństwa Narodowego RP”, nr rejestracyjny projektu: O ROB/0076/03/001.

element usiłowano ulepszyć przez przyjęcie Wytycznych Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 29 czerwca 2012 roku w zakresie kwalifikacji i działalności instruktorów obrony cywilnej. Jednak mimo szerokiego spektrum możliwości naboru instruktorów ich funkcja pozostawała wyłącznie społeczna, w związku z powyższym inicjatywa ta nie spotkała się z większym zainteresowaniem i odzewem społecznym. Alternatywną formą pozostaje w tej materii samokształcenie realizowane na podstawie materiałów dydaktycznych, które można odnaleźć na stronach internetowych województw, powiatów i miast. Jednak świadomość ich istnienia, a co za tym idzie użyteczność jest praktycznie żadna. W związku z powyższym stan powszechnej samoobrony pozostaje niezadowolający.

Uzupełnieniem szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony są oddziaływania ze strony organizacji społecznych. Mają one wymiar jakościowo inny w stosunku do opisywanej powyżej formy edukacji. Ich funkcjonowanie opiera się bowiem na dobrowolnym uczestnictwie w realizowanych przedsięwzięciach, szczególnie z pobudek hobbystycznych. Ta właśnie pasja członków i sympatyków organizacji jest ich główną siłą. Ponadto na skuteczność oddziaływań propagatorskich i szkoleniowych ma również wpływ lokalny z reguły charakter podejmowanych inicjatyw, realizowanych we własnym, dobrze znanym środowisku. Także merytoryczny zakres funkcjonowania organizacji i stowarzyszeń społecznych jest bardzo zróżnicowany. W chwili obecnej wśród organizacji proobronnych wymienić możemy m.in.: ZHP, ZHR, OSW Strzelec, uczniowskie kluby sportowe, koła łowieckie PZŁ, koła wędkarskie PZW, Policyjne Towarzystwo Sportowe, Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, Związek Inwalidów Wojennych czy Stowarzyszenie Polskich Kombatantów¹⁴.

Obecnie, alternatywą dla powszechnego przygotowania społeczeństwa do skutecznego reagowania na zagrożenia jest dynamicznie realizowany plan rozwoju Wojsk Obrony Terytorialnej. Wojska te mają charakter sił dobrowolnego zaciągu, zaś prowadzone w nich szkolenie powinno przygotować obywateli do skoordynowanych działań obronnych w wymiarze społeczności lokalnych. Sam pomysł wydaje się dobry, jednakże jego realizacja odbiega w zasadniczy sposób od klasycznego pojmowania OT. Wyposażenie tych sił w najnowszy sprzęt wojskowy, zbyt, jeżeli można użyć tego sformułowania, specjalistyczne szkolenie, powoduje, że z pierwszorzutowych sił obronnych stają się one formacją niemal specjalną. Tego typu filozofia szkolenia obrony terytorialnej, opartej na słabo lub w ogóle nieprzeszkolonych cywilach sprawia, że realizacja tego projektu może w konsekwencji zakończyć się fiaskiem¹⁵.

¹⁴ G. Wierzbiński, *Przygotowanie obronne społeczeństwa Podlasia*, UP-H, Siedlce 2012, s. 63.

¹⁵ Zaprezentowane stanowisko jest efektem analizy wyposażenia wojsk obrony terytorialnej opisywanego w źródłach elektronicznych (<https://www.defence24.pl/polski-sprzet-ochronny-dla>

Nieodzownym uzupełnieniem edukacji teoretycznej oraz szkolenia praktycznego ludności cywilnej w zakresie znajomości i umiejętności radzenia sobie w sytuacji wystąpienia współczesnych zagrożeń jest analogiczne przygotowanie kadr administracji publicznej oraz służb, inspekcji i straży jako swoistego narzędzia pozwalającego na prawidłowe przygotowanie i funkcjonowanie struktur państwa na wypadek zaistnienia różnego rodzaju niebezpieczeństw.

Szkolenie kadr w zakresie ochrony ludności jest obowiązkiem nałożonym przez Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin (Dz.U. 2002 r. Nr 93, poz. 821). Szczegółowe regulacje w tym zakresie znajdują się natomiast w Wytocznych Szefa Obrony Cywilnej Kraju z 11 stycznia 2016 r. w sprawie zasad organizacji i sposobu przeprowadzania szkoleń z zakresu obrony cywilnej.

Według tego dokumentu podstawowym celem szkolenia jest:

- 1) przygotowanie organów administracji publicznej do realizacji zadań z zakresu obrony cywilnej;
- 2) przygotowanie pracowników administracji publicznej, zakładów pracy oraz formacji obrony cywilnej do realizacji zadań z zakresu obrony cywilnej,
- 3) doskonalenie nabytych przez powyższe podmioty umiejętności, do realizacji zadań z zakresu obrony cywilnej.

Przedsięwzięciami szkoleniowymi objęci są przede wszystkim kadry administracji publicznej każdego szczebla, dyrektorzy komórek administracyjnych zajmujących się sprawami obronnymi (wydziałów bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego), komendanci oraz szefowie oddziałów służb (policji, Państwowej Straży Pożarnej, straży granicznej), nauczyciele przedmiotu edukacji dla bezpieczeństwa, komendanci oraz całe formacje obrony cywilnej.

Za organizację szkoleń odpowiedzialni są właściwi terenowo szefowie obrony cywilnej, każdy w rejonie swojej odpowiedzialności. Aby móc stale doskonalić zdobytą wiedzę i umiejętności, przedsięwzięcia szkoleniowe organizowane są na poziomie podstawowym, doskonalącym i specjalistycznym, w formie zajęć teoretycznych oraz praktycznych, a także ćwiczeń. Dla zachowania logicznej ciągłości realizowanych szkoleń przygotowuje się ich harmonogram, realizowany z reguły sukcesywnie przez okres kilku lat. Pełen cykl szkoleniowy powinien zakończyć się w ciągu pięciu lat.

---

obrony-terytorialnej). W zakresie teorii wykorzystania tej formacji konkluzja jest efektem porównania rozwiązań obecnych z teorią obrony terytorialnej ujętą w opracowaniach: R. Jakubczak, *Wojska obrony terytorialnej*, Bellona, Warszawa 2002; R. Jakubczak, *Obrona terytorialna III RP. Strategia, sztuka operacyjna, taktyka*, Agencja Wyd. J. Mostowski, Warszawa 2003.

Zakres merytoryczny realizowanych treści szkoleniowych powinien oscylo-
wać wokół:

- międzynarodowego prawa humanitarnego w aspektach dotyczących obrony cywilnej oraz ochrony dóbr niezbędnych do przetrwania;
- obrony cywilnej w systemie obronności Państwa;
- zadań i kompetencji organów administracji publicznej, służb, inspekcji, straży w zakresie obrony cywilnej i dóbr niezbędnych do przetrwania;
- wybranych zagadnień z zarządzania w sytuacjach kryzysowych;
- formacji obrony cywilnej, ich zadań, sposobu organizacji, wyposażenia, zasada osiągnięcia gotowości do działania;
- psychologicznych aspektów sytuacji kryzysowych, ze szczególnym uwzględnieniem udzielania pomocy psychologicznej osobom poszkodowanym oraz ratownikom;
- sposobów postępowania w kontaktach z mediami w sytuacjach kryzysowych, rola mediów w sytuacjach kryzysowych;
- praktycznej realizacji zadań obrony cywilnej;
- zadań organizacji pozarządowych w systemie obrony cywilnej.

Istotnym uzupełnieniem szkolenia są ćwiczenia, które mogą zostać zorganizowane na podstawie Wytycznych Szefa Obrony Cywilnej Kraju z 23 listopada 2012 r. w sprawie organizowania ćwiczeń obrony cywilnej.

Zagadnienia realizowane w ramach tej formy szkoleniowej wynikają z zadań obrony cywilnej. Obejmuje one przede wszystkim:

- kierowanie realizacją zadań obrony cywilnej;
- organizowanie łączności;
- monitorowanie zagrożeń, ostrzeganie i alarmowanie;
- ewakuację ludności, zwierząt i mienia;
- organizację opieki medycznej;
- organizowanie dekontaminacji i innych zabiegów specjalnych;
- przygotowanie i organizowanie budowli ochronnych;
- reagowanie na zagrożenia;
- wykrywanie i oznaczanie stref niebezpiecznych;
- organizowanie doraźnych pomieszczeń i zaopatrzenia dla poszkodowanych;
- pomoc w przywracaniu działania niezbędnych służb użyteczności publicznej;
- doraźną pomoc w grzebaniu zmarłych;
- pomoc w ratowaniu dóbr niezbędnych do przetrwania;
- doraźną pomoc w przywracaniu i utrzymaniu porządku w strefach dotkniętych klęskami;
- inne działania zmierzające do realizacji powyższych przedsięwzięć, w tym prace planistyczne i organizacyjne.

Aby przeprowadzone ćwiczenia miały charakter utylitarny, wskazane jest zachowanie jedności szkolenia indywidualnego i zespołowego przy jednoczesnym zachowaniu maksymalnej dozy realizmu, na co wpływa zachowanie w tajemnicy sytuacji wyjściowej, przygotowanie i wyposażenie stanowisk pracy, wykorzystanie obowiązujących procedur kierowania, realistyczne odgrywanie założonych epizodów, zachowanie równości szans ćwiczących. Formy szkoleniowe w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej uzupełniają szkolenia obronne, oparte na odrębnych regulacjach prawnych.

W prawodawstwie polskim podstawą do ich przeprowadzenia jest Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP (z późn. zm.). W art. 6 czytamy w niej, że jednym z zadań Rady Ministrów w ramach zapewnienia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju jest przygotowanie systemu szkolenia obronnego w państwie¹⁶. Dokumentem wykonawczym do Ustawy jest Rozporządzenie Rady Ministrów z 8 października 2015 r. w sprawie szkolenia obronnego (Dz.U. 2015, poz. 1829). Określa ono zasady organizacji szkolenia obronnego w państwie, podmioty podlegające szkoleniu oraz zadania i właściwości organów w zakresie planowania i realizacji szkolenia na terenie kraju. Aby mogło być w pełni efektywne, musi zostać zrealizowane na podstawie prawidłowego planowania, organizacji i koordynacji. Proces szkoleniowy składa się z części teoretycznej oraz praktycznej.

Pierwsza obejmuje zapoznanie uczestników z:

- Ogólnymi założeniami dotyczącymi bezpieczeństwa i obronności państwa.
- Podstawami prawnymi realizacji zadań obronnych.
- Organizacją i zasadami funkcjonowania systemu obronnego państwa.
- Sposobem realizacji zadań obronnych ustalonych dla uczestników szkolenia lub zadaniami obronnymi określonymi dla danego stanowiska pracy.

Z kolei zajęcia praktyczne polegają na:

- Zgrywaniu wybranych elementów systemu obronnego państwa na poszczególnych poziomach administracji publicznej, w tym systemu kierowania obronnością.
- Nabywaniu przez osoby szkolone praktycznych umiejętności wykonywania czynności wynikających z ustalonych dla nich lub dla danego stanowiska pracy zadań obronnych.
- Kształtowaniu umiejętności współdziałania w realizacji zadań obronnych jednostek organizacyjnych administracji publicznej i przedsiębiorców, na

¹⁶ Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP z późn. zm. (Dz.U. 1967 r. Nr 44, poz. 220, art. 6.1, p. 9).

których nałożono zadania obronne, na wszystkich poziomach administracji publicznej.

- Kształtowaniu umiejętności współdziałania organów i jednostek organizacyjnych wykonujących zadania obronne z dowództwami i jednostkami organizacyjnymi Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i wojsk sojuszniczych.

Formą zajęć praktycznych są także ćwiczenia obronne, które mogą odbywać się na szczeblach: międzynarodowym, krajowym, regionalnym. Mogą mieć one charakter kompleksowy lub działowy, zaś w interesującym z punktu widzenia prowadzonych rozważań zasięgu krajowym obejmować winny wszystkie szczeble administracji publicznej. Częścią szkoleń są także wyższe kursy obronne. Realizowane są one w Akademii Sztuki Wojennej.

W związku ze swoim zasięgiem szkolenia organizowane są w zależności od szczebla przez: Prezesa Rady Ministrów, ministrów, organy administracji centralnej, wojewodów, marszałków województw, starostów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miast.

Uczestnikami wszystkich rodzajów szkoleń są głównie pracownicy struktur administracji publicznej. Na kurs mogą zostać skierowani niemal wszyscy pracownicy kadry kierowniczej administracji do szczebla miejskiego włącznie oraz komendanci (lub ich zastępcy) komend wojewódzkich służb, którym powierzono realizację zadań obronnych. Miejscem prowadzenia szkoleń teoretycznych mogą być uczelnie wyższe tak cywilne, jak i wojskowe oraz ośrodki doskonalenia zawodowego lub inne placówki, które dysponują właściwie przygotowaną kadrami oraz infrastrukturą. Sama formuła szkoleń i ćwiczeń może mieć wymiar cywilno-wojskowy. Polega on na łączeniu przedsięwzięć szkoleniowych organizatorów szkolenia z propozycjami szkoleń Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, w których przewiduje się udział struktur pozamilitarnych.

W przedstawionych powyżej dywagacjach zarysowane zostały elementy szeroko rozumianej edukacji społeczeństwa w zakresie współczesnych zagrożeń, z uwzględnieniem wszystkich grup społecznych oraz każdej z realizowanych w Polsce form przekazywania wiedzy i umiejętności związanych z problematyką bezpieczeństwa.

Podsumowanie zaprezentowanych treści skłania do wyciągnięcia kilku kluczowych dla tego procesu wniosków.

Po pierwsze za najważniejszy element prezentowanego procesu uznać należy edukację szkolną. Ze względu na przekazywane w niej treści możliwe jest niejako zaszczepienie w umysłach dzieci i młodzieży potrzeby zdobywania wiedzy na temat współczesnych zagrożeń oraz przekonania o konieczności przygotowania do radzenia sobie z nimi. To wstępny etap edukacji rzutuje na dalsze postrzeganie i zainteresowanie bezpieczeństwem w każdym z jego wymiarów.

Po drugie poszczególne elementy całego systemu edukacji muszą być skorelowane. Konieczne jest przechodzenie od treści podstawowych do bardziej szczegółowych, uzupełnianie wiedzy już posiadanej i bieżące jej uaktualnianie zarówno przez uczących się, jak i nauczających.

Po trzecie niezwykle istotnym elementem edukacji dla bezpieczeństwa jest jej powszechność. O ile bowiem w systemie szkolnym jest ona realizowana, o tyle po zakończeniu nauki procesem tym objęte są jedynie pewne grupy zawodowe. Mimo teoretycznej możliwości dotarcia do każdego obywatela, w praktyce wiele osób (zwłaszcza nieaktywnych zawodowo lub pracujących w zawodach niepowiązanych ściśle z systemem bezpieczeństwa) pozostaje wyłączona z oddziaływań edukacyjnych, co skutkuje brakiem świadomości zagrożeń oraz umiejętności radzenia sobie w sytuacji ich zaistnienia.

Po piąte należy zwrócić szczególną uwagę na treści przekazywane podczas każdego typu zajęć. Oczywiście powinny być one dostosowane do wieku, posiadanej już wiedzy i wykonywanej profesji. Jednakże generalnie należy zadbać o poszerzenie formuły edukacji dla bezpieczeństwa. Trzymanie się zagadnień związanych głównie z klęskami i katastrofami jest zdecydowanie zbyt wąskie. Marginalizacja niebezpieczeństw militarnych okazała się w szerszym horyzoncie czasowym błędna, gdyż zagrożenie to powraca, co widać chociażby na przykładzie Korei Północnej czy Ukrainy.

Oczywiście ze wszech miar pożądane i słuszne jest wdrożenie do programów nauczania problematyki terroryzmu, jednakże trzeba go poprzeć głębszą refleksją (niekoniecznie na zajęciach Edb, lecz na przykład WOS-u czy historii). Pozwoli to na zrozumienie genezy i mechanizmów tego zjawiska, uchroni zaś przed nieuzasadnionym strachem. Kolejną, wynikającą między innymi ze zjawiska terroryzmu treścią jest tzw. „kwestia uchodźców”. To częściowo właśnie przez błędny, często zafałszowany obraz terrorystów pojawia się w naszym społeczeństwie ksenofobia, której skutki odczuwają zupełnie niewinne osoby, których jedynym przestępstwem jest pochodzenie z krajów Bliskiego Wschodu.

Ponadto programy nauczania należy poszerzać o zjawiska związane np. z kryzysami o podłożu ekonomicznym, których skutki potrafią być nie mniej destrukcyjne niż klęski czy katastrofy. Oczywiście nie da się, chociażby ze względu na liczbę godzin, umieścić w programach edukacyjnych wszystkich treści. Chodzi jednak o uelastycznienie ich w taki sposób, aby nadały za sytuacją geopolityczną. Muszą one niezależnie od odbiorcy, kształcić w sposób pełny i świadomy. Dotyczy to zwłaszcza młodzieży, której nie należy ograniczać w dostępie do wiedzy ani zbywać jej ogólnikami czy wyrabiać tylko umiejętności podstawowe. Złożoność współczesnych zagrożeń wskazuje bowiem na konieczność posiadania jak najpełniejszej wiedzy i szeregu rozmaitych umiejętności.

Reasumując należy podkreślić, że edukacja społeczeństwa w zakresie współczesnych zagrożeń powinna zajmować niezwykle istotne miejsce w programach nauczania czy szkolenia każdej z grup społecznych. Wielość i dynamika zagrożeń narzuca nam niejako i wymusza ciągły rozwój tej edukacji dla zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego.

Bibliografia

- Jakubczak R., *Wojska obrony terytorialnej*, Bellona, Warszawa 2002.
- Jakubczak R., *Obrona terytorialna III RP. Strategia, sztuka operacyjna, taktyka*, Agencja Wyd. J. Mostowski, Warszawa 2003.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków 2001.
- Ocena przygotowań w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej w Polsce za 2015 r., Warszawa 2016.
- Ocena przygotowań w zakresie ochrony ludności i obrony cywilnej w Polsce za 2013 r., Warszawa 2014.
- Ocena stanu przygotowania Obrony Cywilnej w Polsce, Warszawa 2011.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.
- Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 września 1993 r. w sprawie powszechnej samoobrony ludności, Dz.U. 1993 r. Nr 91, poz. 241, § 10.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 8 października 2015 r. w sprawie szkolenia obronnego.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministra Zdrowia z 2 października 2003 r., w sprawie sposobu przeprowadzania przysposobienia obronnego studentów i studentek.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministra Zdrowia z 19 grudnia 2004 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu przeprowadzania przysposobienia obronnego studentów i studentek.
- Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP z późn. zm.
- Wierzbicki G., *Przygotowanie obronne społeczeństwa Podlasia*, UP-H, Siedlce 2012.
- Wytyczne Szefa Obrony Cywilnej Kraju z 23 listopada 2012 r. w sprawie organizowania ćwiczeń obrony cywilnej.

Wytyczne Szefa Obrony Cywilnej Kraju z 11 stycznia 2016 r. w sprawie zasad organizacji i sposobu przeprowadzania szkoleń z zakresu obrony cywilnej.
<http://www.dlaprzedszkolaka.info/s/3180/67604-Przedszkola-w-liczbach.htm>
(11.09.2017).

Streszczenie

Edukacja społeczeństwa w zakresie współczesnych zagrożeń stanowi jeden z istotnych elementów edukacji dla bezpieczeństwa. Musi ona dostosowywać przekazywane treści do aktualnych wyzwań i zagrożeń obserwowanych zarówno w skali międzynarodowej, jak i państwowej oraz lokalnej. Jest więc bardzo dynamiczna zważywszy na charakter obserwowanych niebezpieczeństw, stale ewoluujących, coraz nowszych i mniej przewidywalnych. Celem artykułu jest ukazanie funkcjonowania systemu edukacji ludności cywilnej: zwykłych obywateli oraz pracowników administracji publicznej, w zakresie problematyki zagrożeń, z uwzględnieniem kluczowych elementów systemu szkolnego i pozaszkolnego. Przedstawione zostały w nim także konkluzje dotyczące prawidłowości funkcjonowania obecnego systemu edukacji w Polsce oraz potrzeby jego modyfikacji.

Education of society in the area of present threats

Summary

Educating the society in the area of present threats is one of the most significant elements of education for safety. Submitted contents must be adapted to the current challenges and threats, observed in both an international and national and local scales. It is a very dynamic part of education because of the character of new, still evolving dangers, which are harder and harder to predict. The main objective of the article is to show the principles of functioning of the society education system in scope connected with the issue of present threats, including the most important parts of educational system. In the article, there are also the conclusions about the correctness of functioning of the educational system and the necessity of its modification